

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота
магістра

З теми: «Роль центрів пробації у наданні допомоги в
соціальній адаптації умовно засудженим»

Виконала студентка Sz1-M19 групи
спеціальності 232
Соціальне забезпечення
Деревенчук Оксана Василівна

Керівник:
Співак В.І.,
декан факультету корекційної та
соціальної педагогіки і психології,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи, кандидат
психологічних наук, доцент

Рецензент:
Віннічук Ольга Василівна, кандидат
політичних наук, доцент кафедри
політології та соціології, завідувач
кафедри політології та соціології

Кам'янець-Подільський – 2020 року

Зміст	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ УМОВНО ЗАСУДЖЕНИМ	7
1.1 Визначення поняття «засуджений», «умовно засуджений» та «соціальна адаптація» в історичному аспекті.....	7
1.2 Чинники виникнення й перебігу асоціальної девіантної поведінки та основні причини вчинення злочинів.....	13
Висновки до розділу I	44
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ ПРОБАЦІЇ	46
2.1 Роль соціального працівника в профілактиці асоціальної поведінки.....	46
2.2 Заохочення, що застосовуються до осіб, які відбувають покарання, альтернативні позбавленню волі. Досвід держав-членів ЄС.....	55
2.3 Особливості діяльності Центрів пробації в Україні (на прикладі діяльності Кам'янець-Подільського відділу філії Державної установи «Центр пробації» в Хмельницькій області).....	61
Висновки до розділу II	65
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЯ УМОВНО ЗАСУДЖЕНИХ	67
3.1 Дослідження рівня соціальної адаптації умовно засуджених.....	67
3.2 Стратегія та програма розвитку закладу «Центр пробації» до 2030 року.....	75
Висновки до розділу III	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВР – виправні роботи.

ГР – громадські роботи.

ДУ – державна установа.

ЄС – Європейський союз.

ЗЗПД – засуджені до позбавлення права обіймати певні посади.

ОВ – обмеження волі.

ООН – Організація об'єднаних націй.

США – Сполучені штати Америки.

ТАТ – тематичний апперцептивний тест.

ВСТУП

Актуальність теми. Поступова політика лібералізації українського суспільства призвела до суттєвих змін у кримінальному законодавстві, що, зокрема, сприяло створенню нової правової бази для захисту прав людини, включаючи умовно-дострокове звільнення.

Особливе місце в кримінально-правовій системі займає інститут умовного звільнення осіб, які відбувають покарання у в'язниці, який є одним із найпоширеніших видів звільнення від покарання та успішно застосовується в більшості країн.

Протягом періоду застосування чинного Кримінального кодексу України, згідно з юриспруденцією, частка умовно-дострокового звільнення демонструє тенденцію до зростання. Водночас існують проблеми із застосуванням акта про умовне звільнення адміністрацією в'язниць, судом щодо порядку та тлумачення підстав звільнення, а також з реабілітацією осіб, звільнених від відбування покарання.

Аналіз практичних проблем та теоретичних поглядів на застосування умовно-дострокового звільнення показує, що кримінальне право має свою специфіку, пов'язану зі значним впливом положень релігійного права. Тому доцільно проаналізувати норми національного кримінального законодавства, кримінального законодавства та кримінального законодавства, які регулюють досліджуваний інститут звільнення від відбування покарання, з метою вдосконалення законодавства України.

Поліпшення умов виконання та відбування кримінальних покарань є необхідною складовою розвитку України як демократичної, правової держави. Це основа виконавчого кримінального законодавства України, принцип, що засуджений не піддається виховному впливу, а суб'єкт кримінально-виконавчих відносин, захисту прав, законні інтереси та обов'язки, якого повинні бути гарантовані кримінальним законодавством. Тому важливо визначити важливість і ефективність циклу зворотного зв'язку

між державними тюрмами та злочинцем з точки зору досягнення за виправлення і повернення в суспільство законослухняної особи.

Об'єктом дослідження є соціальна адаптація умовно засуджених.

Предметом діяльність закладів соціальної сфери та Центрів пробації з надання соціальної підтримки групам умовно засуджених.

Метою дослідження є – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити роль Центрів пробації у наданні допомоги в соціальній адаптації умовно засудженим.

Завданнями дослідження визначено:

1. Здійснити теоретико-методичний аналіз проблеми ризиків вчинення злочину людьми;
2. Розкрити сутність діяльності Центрів пробації щодо роботи з умовно засудженими;
3. Розробити та апробувати програму та стратегію розвитку Центру пробації до 2030 року;
4. Перевірити ефективність експериментальної роботи щодо підвищення ефективності адаптації засуджених та надання їм соціальної підтримки.

З метою вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів** дослідження: *теоретичні* – аналіз наукової літератури для з'ясування змісту базових понять дослідження; систематизація, типологізація, порівняння, класифікація, узагальнення; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, бесіди, фокус-групи), соціальний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для вивчення стану досліджуваної проблеми та перевірки ефективності розробленої програми та стратегії; *статистичні* – методи математичної статистики для одержання кількісно-якісної характеристики результатів дослідження.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у: впровадженні стратегії та програми у діяльність Кам'янець-Подільського

міськрайонного відділу філії Державної установи «Центр пробації» у Хмельницькій області.

Результати дослідження можуть бути використані студентами, викладачами, працівниками Центрів пробації, спеціалістами центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціальними працівниками, соціальними педагогами та практичними психологами з метою підвищення ефективності сприяння у соціальній підтримці, ефективній адаптації та ресоціалізації групам засуджених та запобігання вчинення повторних злочинів.

Апробація. Прийняла участь у II International Scientific and Practical Conference, Kyiv, Ukraine (25-27 October 2020).

Публікації. Основні результати магістерського дослідження відображені у науковій статті «Роль центрів пробації у наданні допомоги в соціальній адаптації умовно засудженим» збірника PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT Abstracts of II International Scientific and Practical Conference, Kyiv, Ukraine (25-27 October 2020).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 114 сторінок, з них – 84 сторінки основного тексту. Список використаних джерел нараховує 68 найменувань, з них – 23 іноземною мовою.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі зроблені теоретичні узагальнення основних результатів дослідження та представлено практичне розв'язання проблеми соціальної адаптації умовно засуджених, які знаходяться на обліку Кам'янець-Подільського міськрайонного відділу філії «Центр пробації» в Хмельницькій області.

Результати проведеного дослідження показують, що поставлені завдання були виконані, що дає можливість зробити наступні висновки:

1. Ми здійснили теоретико-методичний аналіз проблеми ризиків вчинення злочину людьми.

Незаконна поведінка – різновид девіантної поведінки, колекція незаконна діяльність людини, яка не відповідає офіційно зареєстрованій соціальні та правові норми, до яких вона може в особливо важких випадках призначення покарання на підставі статей Цивільного та Кримінального кодексів.

За С.М. Зінченко, в основі формування девіантної поведінки лежить взаємодія біологічних чинників та факторів навколишнього середовища.

Біологічні фактори ризику: генетичний ризик (при цьому не доведено, що існує пряма залежність передачі девіантної поведінки через ген, мається на увазі передача конституційно-типологічних рис), гормональні фактори (наприклад, андрогени статевих залоз хлопчиків-підлітків пов'язані з агресивною поведінкою), нейрохімічні чинники, нейрофізіологічна реактивність.

Соціальні стресові фактори: сімейні фактори (психічні захворювання батьків, алкоголізм, наркоманія; стійкі та тяжкі проблеми у стосунках між батьками, а також жорстокість та занедбаність; імпульсивно-агресивний стиль поведінки в родині), вплив малої референтної групи, особливо з асоціальними формами поведінки, економічні негаразди, проблема зайнятості тощо.

2. Розкрили сутність діяльності центрів пробації щодо роботи з умовно засудженими.

Відповідно до завдань, що стоять перед кримінально-виконавчим законодавством нашої держави, є всі передумови для визначення кримінально-виконавчої ознаки як особливості соціальної реабілітації засудженого під час відбування покарання, що також є основою для визначення ступеня виправлення, матеріальна основа для зміни обсягу кримінальної репресії відповідно до час відбування покарання створює можливість для адміністрації установи поліпшення умов утримання засудженого на визначений термін час, визначений законом.

Обов'язково потрібно докласти максимум зусиль забезпечення виконання ефективного порядку та умов виконання та виконання кримінальних вироків відповідно до чинних нормативних актів виконавчого кримінального законодавство України.

Робота з неповнолітніми правопорушниками є обов'язковою складовою загальної соціальної роботи в Україні та багатьох країнах Західної Європи та США. Такі особи класифікуються як «групи ризику», тобто ті, у кого висока ймовірність скоєння злочину. До цієї групи належать діти, які тікають з дому, школи, покинуті батьки, які стали жертвами насильства, вживання алкоголю та наркотиків та проституції.

Однак запобігання правопорушенням неповнолітніх є специфічним через специфіку цього виду злочинів. Ці відмінні риси пов'язані насамперед із віком злочинців, який визначає соціально-психологічні особливості цієї категорії людей та їх статус у суспільстві.

3. Розробили та апробували програму стратегії розвитку Центру пробації до 2030 року.

Завданнями роботи соціального працівника з особами, схильними до злочинів, та особами, які вчинили злочин, є:

- запобігання подальшим проявам протиправної поведінки;

- зменшення шкоди, яку злочинці завдають собі, іншим та суспільству;
- їх реабілітація та реадaptaція.

Як правило, робота виконується з особами, які отримали умовні покарання, отримали відстрочку судового рішення або з тими, до кого застосовано адміністративне стягнення.

Також, до різновидів роботи соціального працівника з особами, що схильні до асоціальної поведінки є патронаж сімей, в яких проживають вище згадані особи.

Міжнародні та європейські норми, що регулюють умовне звільнення та альтернативні санкції, передбачають пріоритетне значення виправлення засуджених та реінтеграцію їх у суспільне життя. Кроки з реалізації цих цілей мають здійснюватися із дотриманням прав людини та не містити ознак дискримінації.

4. Перевірили ефективність експериментальної роботи.

Людина, яка відбула покарання, перебуває у важкому соціальному середовищі, оскільки змушена враховувати своє становище непотрібної та знедоленої особи. Помилкова мораль суспільства щодо недавнього злочинця створює для нього конкретні норми існування. Через засудженість і певну обмеженість, в процесі звільнення часто втрачає здатність пробиватися самостійно в життя та необхідність піклуватися про себе.

Психосоціальна адаптація передбачає соціальну координацію аспектів поведінки, прийнятих в цьому суспільстві. Вона потребує здатності особи (колишнього засудженого) взаємодіяти з навколишнім середовищем, де узгоджуються вимоги та очікування його учасників. Цей процес адаптації до нового соціального середовища відбувається за допомогою механізмів засвоєння норм, зближення ціннісної орієнтації індивіда та групи, традиції та звичаї культурного середовища та розвиток у ньому соціальної ролі.

Аналізуючи засуджених, які перебувають на обліку в Центрі пробації, можна зробити висновок, що в низ дуже низький рівень соціальної адаптації.

Вони не зацікавлені у вирішенні своїх проблем і не прагнуть отримувати допомогу від інших. Разом з тим, їхнє життя знаходиться на «межі» та потребує негайного втручання.

За допомогою методик, було встановлено психологічний та соціальний стан осіб на момент дослідження, закріплені та узагальнені основні проблеми, з якими стикаються особи після звільнення, зокрема, це безробіття, не підтримання контактів з родинами, різного роду залежості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://shlyahta.com.ua/naitochnishyi-test-osobystosti-z-4-pytan/>
2. Lüscher, M. The Lüscher Color Test / transl. and ed. by Ian A. Scott. – N. Y. : Pocket Books, 1971. – 187 p. – Ориг. изд. Random House, 1969. – ISBN 0671-78073-5.
3. Айзенк Г. Дж. Коэффициент интеллекта. – Киев: Гранд, 1994. – 112 с. – 50 000 экз. – ISBN 5-7707-3600-8.
4. Айзенк Г. Проверьте свои способности. – Санкт-Петербург: Лань, 1995. – 160 с. – 50 000 экз. – ISBN 5-7443-0011-2.
5. Алегин А.П. Причина преступности в сфере производства и оборота алкогольной продукции (социально-экономический аспект)// Российский следователь. – 2005. – №4. – С.34-36.
6. Бандурка А.М. Правовое положение осужденных к лишению свободы: документы и комментарии / А.М. Бандурка, В.П. Севастьянов. – Х.: Основа, 1997. – 242 с.
7. Белкин А.Р. Теория доказывания: науч.-метод. пособ. / А.Р. Белкин. – М.: Норма, 1999. – 429 с.
8. Богатирьов І.Г. Корекція поведінки засуджених жінок в установах виконання покарань / І.Г. Богатирьов. – Чернігів, 2003. – 168 с.
9. Бондарєв В.В. Насильство серед військовослужбовців (поняття, характеристика, причини та профілактика): Монографія. – Київ, 2002.- 271с.
10. В.Я. Тацій Умовне засудження // Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право / В.Я. Тацій (відп. ред.) та ін. – 2017. – С. 982. – ISBN 978-966-937-261-1.
11. Виправно-трудоий кодекс України: затв. Законом Української РСР від 23 груд. 1970 р. – К. : НВТ «Правник», 1996.
12. Гель А.П. Інститут змін умов тримання засуджених до позбавлення волі в межах однієї установи в кримінально-виконавчому законодавстві України: історичний та порівняльний аспект / А.П. Гель // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 5. – С. 132–137

Исправительно-трудовое право : [учебник] / под ред. В.С. Тиунова. – М. : Юрид. лит., 1966. – С. 8–9; Сборник нормативных актов по советскому исправительно-трудовому праву. История законодательства / сост.: Т.М. Лосев, Г.И. Рагулин. – М. : Юрид. лит., 1953. – 360 с.

13. Денисова Т.А. Криза призначення, виконання, відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк та шляхи її подолання / Т.А. Денисова // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: щорічний бюлетень / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.А. Музики. – К., 2005. – С. 324-332.

14. Джужа О.М. Науково-практичний інтерес до становлення кримінально-виконавчої та кримінологічної політики України / О.М. Джужа // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К. : Міжвід. наук. центр по боротьбі з орг. злочинністю та корупцією. – 2005. – № 11. – С. 164-175.

15. Звирбуль В.К. Выявление причин преступления и принятие предупредительных мер по уголовному делу / В.К. Звирбуль, В.Н. Кудрявцев, А.И. Михайлов, Р.Д. Рахунов, Н.А. Якубович. – М.: Юрид. лит., 1967. – 152 с.

16. Зубков А.И. Пенитенциарные учреждения в системе Министерства юстиции России. История и современность / А.И. Зубков, Ю.И. Калинин, В.Д. Сысоев. – М. : Норма, 1998. – 171с.

17. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром

18. Криминология: учеб. / под ред. Б.В. Коробейникова, Н.Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. – М.: БЕК, 1998. – 556 с.

19. Криминология: учеб. Для юрид. вузов / под ред. А.И. Долговой. – М.: Юристъ, 1997. – 440 с.

20. Криміналістична профілактика економічних злочинів: наук.-практ. посіб. / С.В. Веліканов, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель та ін.; за ред. В.А. Журавля. – Х.: Харків юридичний, 2006. – 236 с.

21. Кримінальний кодекс України: поточна редакція від 08.03.2011 р. на підставі 2677-17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
22. Кримінально-виконавчий кодекс України : за станом на 15 лют. 2008 р. – Відп. офіц. текстів. – К. : Видавець Паливода А. В., 2008 Про основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР : Постанова Кабінету Міністрів України : від 11 лип. 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/88%D0%B0-91-%D0%BF>.
23. Кримінально-виконавчий кодекс України: поточна редакція від 08.03.2011 на підставі 2677-17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
24. Криминологія. Спеціальний курс зі схемами (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. / О.М. Джужа, Є.М. Моїсєєв, В.В. Василевич. – К.: Атіка, 2001. – 368 с.
25. Криминологія: навч. посіб. / О.М. Джужа, В. В. Василевич, О.Г. Колб та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. – К.: Атіка, 2009. – 312 с.
26. Криминологія: Навч.-методичний посібник/ НАВСУ; О.М.Джужа, Є.М.Моїсєєв, В.В.Василевич та ін. – Київ: Атіка, 2003. – 399с
27. Криминологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.М. Джужа, Я.Ю. Кондратьєв, О.Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
28. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования: учеб. пособ. / В.Н. Кудрявцев. – М.: ФОРУМ-ИНФРА-М, 1998. – 216 с.
29. Кузнецова Н.Ф. Проблемы криминологической детерминации / Н.Ф. Кузнецова. – М.: Юридическая литература, 1984. – 204 с.
30. Кузьмин С. Гулаг в годы войны / С. Кузьмин, Р. Гылязутдынов // Преступление и наказание. – 1998. – № 5. – С. 28-31.

31. Л.М. Вольнова Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 1. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 188 с.
32. Леонтьев Д.А. Тематический апперцептивный тест // Практикум по психодиагностике. Конкретные психодиагностические методики. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989 а. С.48-52.
33. Леус Э.В. Адаптационные технологии ресоциализации несовершеннолетних осужденных / Э.В. Леус, А.Г. Соловьев // Психология и право. – 2012. – № 3. – С. 20-31.
34. Либоракина М.И. Социальное партнерство / М.И. Либоракина, М.Г. Флямер, В.Н. Якимец. – М.: Школа культурной политики, 1996. – 114 с.
35. Лобжина Т.К. Права жінок, засуджених до позбавлення волі // 36. наук. праць / Т.К. Лобжина; ред. кол.: Ю.В. Баулін (голов. ред.) та ін. – Х., 2007. – Вип. 14. – С. 144-153.
36. Макаров А.В. Преступность в бюджетной сфере: дисс. д-ра юрид. наук: спец. 2.00.08 / А. В. Макаров. – СПб., 2005. – 396 с.
37. Малышев В.С. Анатомия зла. Эволюция негативных социальных явлений: причины, условия, прогнозы: Монография. – Донецк: Юрпресс, 2001. – 431с.
38. Меркулова В.О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В.О. Меркулова. – К., 2003. – 366 с.
39. Меры уголовной ответственности, не связанные с изоляцией от общества: пособие для сотрудников уголовно-исполнительных инспекций / под ред. В.А. Уткина. – М.: PRI, 2002. – 156 с.
40. Михайлов О.С. Причины наркотизму і його профілактика: Навчальний посібник. – Ужгород: Закарпаття, Б.р. – 34с.